

تأثیر عناصر سنتی معماری ایران بر حفظ حجاب ایرانی اسلامی (نمونه موردی: خانه محسنی در بهبهان)

صادق پیروی^{1*}، ارسلان آزادی فر²

1- باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، واحد بهبهان، دانشگاه آزاد اسلامی، بهبهان، ایران s_p_1366@yahoo.com
2- مدرس دانشگاه، گروه معماری، واحد آبادان، دانشگاه آزاد اسلامی، آبادان، ایران arsalan_azadifar@yahoo.com

چکیده

حجاب و درونگرایی یکی از خصوصیت های بارز دین اسلام و تفکر اسلامی است، این امر در فرهنگ ما نقش بسته، که مردم ما را به سمت حجاب و درونگرایی هدایت میکند به گونه ای که رعایت حریم و محرمیت را امری ضروری و جدا ناپذیر از طراحی خانه ها بدانند، معماری ایرانی اسلامی که برآمده از این فرهنگ است، موجب نقش گرفتن این امر در طراحی سنتی شده است. هدف این پژوهش یافتن مولفه ها و عناصر تقویت کننده عواملی چون حجاب، حریم و خلوت در فضای درونی خانه های ایرانی به صورت بنیادی و رویکرد کیفی میباشد. روش تحقیق این پژوهش به لحاظ هدف بنیادی که بر اساس داده های کتابخانه ای و با روش تحقیق تحلیل محتوا بوده است. در این مقوله این موارد روشن شده است که، محرمیت و حجاب نقش بسزایی در به وجود آمدن امنیت، ارزش نهادن به زندگی شخصی، حرمت آن و نیز عزت نفس داشته است.

واژه های کلیدی: حجاب، عناصر سنتی، معماری ایرانی

مقدمه

محرمیت و درونگرایی به عنوان رکنی اساسی در معماری اسلامی در طول تاریخ مطرح بوده است که این مقوله بر آمده از دل فرهنگ و نگرش های اسلامی بوده است که در جامعه ایرانی وجود داشته. پس همین امر میتواندست مقوم جهتی، برای شکل دهنده گی فرهنگ اسلامی بشود و در راستای تقویت این جهت گیری در نزد جامعه ما قدم برداشته باشند. معماری سنتی برگرفته از مفاهیمی است که بر اساس فرهنگ و باورهای دینی و اندیشه اسلامی ساخته شده است. همانطور که مشهود است محرمیت یکی از مهم ترین اصول در معماری سنتی ایرانی است و این اصل در گونه های مختلف قابل بررسی است. یکی از این گونه ها خانه است. محل آرامش و آسایش ساکنین، بلاخص زنان در فرهنگ اسلامی زن و خانواده دارای ارزش و احترامی خاص بوده اند. پژوهشگران و اندیشمندان در این مقوله تحقیقات زیادی با دیدی کالبدی و مفهومی را انجام داده اند. اما آنچه که ضرورت این امر را برای ما پر رنگتر میکند این است که بتوانیم با ارایه تعریفی از محرمیت و حجاب، به اثر گذاری این مفهوم بر شکل گیری کالبدی خانه های سنتی ایران بپردازیم، که در این مقوله به این موضوع میپردازیم. در این مقاله ضمن تعریف حجاب و محرمیت به جایگاه و اهمیت حجاب در معماری اسلامی ایران نقش حریم و محرمیت در معماری اسلامی ایران، پیوندی که بین معماری و حجاب است را بررسی میکند. شناسایی مولفه هایی که محرمیت را در کالبد یک خانه نمایان میسازد و چگونگی ظهور و نمود مولفه های حجاب و محرمیت در عناصر معماری سنتی خانه های ایرانی است را با نمونه موردی (خانه محسنی ها در بهبهان) تعریف میکند.

1- مفهوم لغوی حجاب

در لغتنامه دهخدا و فرهنگ های دیگر فارسی لغات را چنین معنا می کنند: حجاب: [ح] (ع مص) در پرده کردن. حجب. || بازداشتن از درآمدن. (منتهی الارب). بازداشتن. (دهار) (زوزنی). || روگیری (عفاف): [ع] (ع مص) باز ایستادن از حرام و پارسائی نمودن. (از منتهی الارب). خودداری و امتناع از آنچه جایز و نیکو نباشد

حریم خانواده: حریم: [ح] (ع ص) بازداشت کرده و حرام کرده شده که مس آن جائز نیست. چیزی که حرام باشد. چیزی که حرام باشد و خانواده: [ن] [ا] [د] (مربک) خاندان. (غیث اللغات) (ناظم الاطباء). دودمان. خیل خانه. (ناظم الاطباء) تبار که در کنار هم به معنا حریم شخصی زیر منظومه ی افرادی بر اساس روابط خونی در مقابلب یگانگان از خانواده که میتواند خانه و اشخاص مرتبط که از لحاظ جسمانی و روانی را شامل می شود محافظت بعمل آورد. (فرهادی منش، جواهری پور، 1390)

2- جایگاه و اهمیت حجاب در ایران اسلامی

زن جلوه ای از جمال، محبت، خلاقیت و ربوبیت الهی و رکن اساسی در تعلیم و تربیت است. اگر زنان به این منزلت واقف شوند و در پاسداری از آن بکوشند فرایند تربیتی و شخصیتی آنان و همه اجتماع سالم مانده و بخوبی پیش می رود. تجربه ملت های گذشته نیز نشان دهنده این نکته است که هرگاه زنان، بلندای مقام و رسالت اصلی خود را درک نموده و در رشد شخصیت خود اهتمام ورزیده اند. منزلت و محبوبیت آنان حفظ شده، اجتماع در سلامت زیسته و ناهنجاری ها کمتر بوده است. گرایش به پوشش و عفاف یک گرایش فطری در میان زنان و مردان است اما میزان و شکل آن رابطه مستقیمی با اخلاق و فرهنگ جوامع داشته و دارد. در سرزمین های مختلف، انسان هایی که به ارزش های اخلاقی اعتقاد بیشتری داشته اند. از پوشش کامل تر و متین تری استفاده کرده اند و هر قدر سطح ارزش های اخلاقی در آن جوامع پایین آمده، پوشش مردان و زنان نیز در سطح پایین تری قرار گرفته و شکل نامناسبی پیدا کرده است. اسلام نیز حجاب را بر زنان واجب کرده است زیرا حجاب بهترین وسیله ای است که زن را از خطر بیگانه حفظ می کند. مثلی است که می گوید زن بی حجاب همچون میوه درختی است که شاخه آن از دیوار باغ به بیرون آویزان است که هر رهگذری ممکن است در آن طمع کند.

در بین جوامع اسلامی بر سر مساله حجاب ونیز تا حدودی چگونگی آن اختلاف نظر وجود دارد و همه آنها یکسان به این مساله نمی نگرند و در رعایت و التزام به آن یکسان نیز عمل نمی کنند. حال که جامعه کنونی ما در این وادی قدم گذاشته و خانواده ها در جوامع اسلامی فی مابین سنت و مدرنیته قرار گرفته از یک سو نگاه به غرب که خود را نماینده تجددخواهی و پیشرفت و تکنولوژی می داندو تمایلات یکسان خواهی ملت ها رادر دهکده ای جهانی با وجوه مصرفی و شیوه شهروندی باب طبع خویش تعریف می کند و از سوی دیگر حفظ میراث معنوی بشری که رعایت اصول اعتقادی و وجوه دینی است که به نوعی در فرایند تکاملی شخصیتی تاثیر بسزایی دارد. (فرهادی منش، جواهری پور، 1390)

3- حجاب و محرمیت در معماری سنتی ایرانی اسلامی

اهمیت دادن به حریم های عمومی، نیمه عمومی، نیمه خصوصی و خصوصی، رعایت اصول سلسله مراتب و محرمیت دخیل بوده اند، حتی در آیات قرآنی هم اشاره شده است. آیات 30 و 31 سوره مبارکه نور (قران کریم) به بحث محارم و شناخت آنان و اهمیت حفظ نگاه و رعایت محرمیت می پردازد. شناخت محارم از آن جهت حائز اهمیت است که لازمه ی طراحی مناسب همراه با رعایت اصول و قواعد ارزشی است. محرمیت در فضاهای اختصاصی تمامی افراد ساکن یک خانه می بایست لحاظ گردد و یا هنگامی که آداب سخن گفتن با والدین مطرح می گردد و اینکه خداوند می فرماید وظیفه فرزندان است که کمترین اهانتی به پدران و مادرشان هنگامی که به پیروی می رسند نکنند، این امر نشان از آن دارد که حتی در اختصاص فضای سکونت به والدین نیز می بایست این حرمت رعایت گردد و فضای مسکونی فرزندان و یا حتی بنای مجزای آنان می بایست نسبت به فضای سکونت والدین فروتنی و تواضع داشته باشد. لذا مشخص است که تمامی دستورات، آداب و قواعدی که در دین مبین اسلام مطرح گردیده است، جدا از ثمرات اخلاقی آنان ارائه راهکارهایی است برای تمامی افراد جامعه از تمامی تخصص ها، تا با غور و اندیشه در آنان راه حل هایی مناسب با پیشه خود برای زندگی بهتر و سعادت مندتر دریابند. در واقع در بسیاری از موارد فضاها و کالبد معماری سنتی ما بدان گونه بوده است که نه تنها شکل گیری شان براساس اصول جهان بینی اسلامی بوده است که ریشه در اندیشه معمار آن داشته است، بلکه زمینه را نیز به گونه ای فراهم آورده اند تا فرد استفاده کننده از فضا نیز هرچه بیشتر ملزم به رعایت آداب و قواعد و بهره مندی هرچه بیشتر از این اصول همیشه ثابت هستی گردد.

4- نقش حریم در معماری ایرانی اسلامی

معماری ایرانی بازخورد مفاهیم آسمانی روی زمین است. مسئله حریم و حجاب و صیانت از محرمیت یکی از اصول مهم معماری ایرانی در خلق فضای معماری بوده است. حریم مرز ایجاد می کند. مراعات اصل حجاب در سطوح مختلف معماری ایرانی بطور کامل لحاظ شده است. چنانچه در طراحی و ساخت بناها به حجاب دیداری، حجاب صوتی و حجاب رفتاری توجه ویژه شده است. حفظ حریم و قداست حضور مسلمانان در کنار هم موجب گردیده تا عناصری چون در، حیاط، اتاق ها، ایوان، پشت بام، مشربیه، پنجره، کنگره، دیوارهای بلند و ... با ویژگی های خاصی ساخته و پرداخته شوند.

با توجه به لغت شناسی ریشه حرم و آنچه عنوان شد در واقع فضایی را می توان فضای محرم دانست که از نظر کالبدی برای استفاده کننده دارای حریم، مصونیت و امنیت بوده و کیفیات فضایی آن به گونه ای باشد که آرامش و آسایش فرد را تامین نماید. پرواضح است که امنیت داشتن بصری در این فضا تنها بخشی از ویژگی های آن است و مفهوم آسایش و آرامش دامنه بسیار بزرگتری را شامل می گردد. در واقع هنگامی که شخصی به عنوان محرم شخص دیگر قرار می گیرد جدا از آنکه از نقطه نظر شرع اصولی میان آنان حاکم می گردد، رابطه ای خاص توأم با اعتماد، اطمینان، آسایش و امنیت خاطر میان شان برقرار می گردد که

حکایت از قرابت زیاد میان آنان دارد و یا هنگامی که انسان شخصی را به عنوان محرم خویش برمی‌گزیند او را امین، امانتدار، رازدار و در حقیقت خودی به شمار می‌آورد.

می‌توان عنوان داشت محرمیت به همراه خود ایجادکننده انس و الفت است که این موضوع از اصلی‌ترین معیارهای طراحی در ساخت شهرهای اسلامی به شمار می‌رود، اهمیت حریم خصوصی و استحقاق برخورداری از آن و احترام به Privacy آن همواره در معماری ایرانی و اسلامی مورد توجه قرار گرفته است.

5- محرمیت در معماری ایرانی

محرمیت در معماری ایرانی سابقه قبل از اسلام دارد و در معماری هخامنشی تخت جمشید، شوش و روزگار ساسانیان دیده می‌شود و اختصاص به بعد از اسلام ندارد خانه درونگرای ایرانی در همه جای ایران پراکنده است. ایرانیان از دوران باستان با توجه به طرز تلقی خویش از خانه و خانواده به نوعی معماری درون گرا گرایش نشان داده اند. اصولاً در شکل‌گیری فضاهای مختلف و به خصوص فضاهای مسکونی، مسائل اعتقادی و خاص ایرانیان تاثیرگذار بوده است (پیرنیا، ۱۳۷۱). رعایت اصل درونگرایی در ایران پس از اسلام با به وجود آمدن جهان بینی جدید و شکل‌گیری ارزش‌هایی همچون محرمیت رنگی دوباره به خود گرفت و جدا از مسائل امنیتی، اصول ارزشی تازه را به بهترین وجه بیانگر شد که اوج شکوفایی آن را می‌توان در تکامل ابنیه با حیاط مرکزی دانست (معماریان، ۱۳۷۳). بر اساس یافته‌های محققینی چون راپاپورت (۱۹۶۹)، فرهنگ، بعنوان عاملی موثر در پایداری اجتماعی، نقش مهمی را در فرآیند شکل‌گیری مسکن بازی می‌کند. در این میان جایگاه دین در شکل‌گیری فرهنگ‌ها، جایگاهی متعالی و موثر است.

محرمیت در معماری با جدا کردن فضاهای درونی از بیرونی اتفاق می‌افتد. این تفکیک و تملک یافتن بر فضا و یا به نوعی آرامش ایجاد شده از آن، بواسطه محرمیت ایجاد میگردد. طی نمودن فضاها و اجازه ورود به هر فضا برطبق سلسله مراتبی صورت می‌گیرد که نوعی آرامش را به ساکنین خانه ارائه می‌دهد. (مهدوی نژاد، مجید منصورپور، ۱۳۸۸)

6- پیوند معماری با حجاب

نکته حائز اهمیت در پیوند میان معماری سنتی ایران و حجاب رعایت اصل محرمیت است. بناها به گونه‌ای شکل گرفته‌اند که در ترکیب با محرمیت و استفاده از عناصر آن، محیط آرام را به درون خود کشیده‌اند. نگاهی به اصل محرمیت با توجه به آیات و روایات همانگونه که مشخص است کتاب خدا، سنت ائمه، عقل و اجماع مراجع شناخت و تبیین تمامی اصول و احکام زندگانی و رستگاری بشریت به شمار می‌آیند و می‌توان عنوان کرد وظیفه هر فرد مسلمانی است تا با مراجعه به این مبانی اصول ارزشی حاکم بر تخصص خویش را بازشناسد، همانگونه که معمار سنتی ایرانی نیز چنین کرده است و شاخصه‌های معماری سنتی ایران که به بهترین وجه ممکن است؛ می‌توان نتیجه گرفت محرمیت یکی از اصول اساسی حاکم بر هستی و پدیده‌های آن است که تأثیرات آن در ساختار کالبدی- فضایی معماری سنتی ایران غیر قابل کتمان است. معماری به عنوان کالبد اندیشه همواره ابزاری برای بروز تفکر، نگرش و اندیشه‌های هر قوم و ملتی بوده است.

محرمیت یکی از این اصول سنتی است که به گونه‌ای بس شاخص و هنرمندانه در معماری پس از اسلام ایران زمین کالبد یافته است. در کنار محرمیت اصولی همانند وحدت که باید آنرا جهت بخش تمامی هنر و تمدن اسلامی دانست، نظم، سلسله مراتب، تقارن و تناسب و غیره نیز در کالبد بناهای سنتی قابل پی‌جویی است و از آنجا که دارای ریشه‌های مشترک بوده و رو به یک حقیقت ازلی دارند، وجود هر کدام شکل دهنده و مکمل دیگری است. (سیفیان، محمودی 1386)

7- شناسایی مولفه های محرمیت در معماری سنتی خانه های ایرانی

7-1. ورودی

ورودی خانه معماری خاص خود را برای تامین اهداف و حفظ سنت های آن، خانه به خدمت می گیرد. فضای ورودی خود بخشی از توالی فضای های به هم پیوسته و مرتبط کل خانه است. هنگام ورود به ساختمان در جلوی خانه هم مانعی برای ورود به خانه دانسته می شوند و هم محلی هستند برای خوش آمد گویی به مهمانان نیمه آشنا این فضا برای تازه واردان به مشابهی ورودی انتظار به کار می رود که ساکنان خانه، برخی تعارفات معمول را در آنجا انجام می دهند و عابران نیز گاهی برای رفع خستگی و استفاده از سایه آن توقفی کوتاه دارند. ورودی همچنان پلی است میان حریم خانه، خیابان و محله (فاطمه کاتب، 1391) اغلب خانه ها به خصوص خانه های مجلل دارای سردر یا درگاه بودند معمولا دیوارهای بیرونی کاه گلی و فقط سردر مجلل ساخته می شده است. (محمدکریم پیرنیا، 1352)

7-2 هشتی

هشتی قسمت بیرون هشته خانه که به شکل های مختلف ساخته می شده، فضای سرپوشیده متصل به کوچه و حیاط خانه، فضایی بعد از فضای ورودی که اغلب بلافاصله پس از درگاه قرار می گیرد (در معماری اسلامی)، نه تنها جایی که از منطقه بسته خانه بیرون می آید و ارتباط آن را با خارج تامین می کند. مهم ترین کارکرد هشتی، تقسیم مسیر ورودی به دو یا چند جهت و حفظ قسمتی از حریم خانه است، به معنی آرامگاه، طاق، ایوان، رواق و آسمانه هم آورده اند. نقش هشتی در تعریف کردن رابطه همسایگی و تقویت آن بسیار مهم بوده است. اگر هشتی بین چند خانه مشترک بود (که معمولا هم چنین بود) اهالی آن خانه ها که با هم فامیل بودند و یا به هم بسیار نزدیک، از فضای هشتی برای دور هم نشینی و گپ و گنده و بازی و مشق نوشتن و ... استفاده می کردند. در حقیقت آنها که هشتی مشترک داشتند، خانواده واحدی بودند که بخاطر حفظ روابط محرم و نامحرم و رعایت حریم عمومی و خصوصی خانه های خود، در خانه های جدا از هم زندگی می کردند.

برخی هشتی ها ساده بودند و برخی پر نقش و نگار و دارای تزیینات معماری و گچبری و ... همچنین در برخی هشتی ها، روزنی در سقف، نور را به داخل آورده، داخل آن را روشن می کرد و فضای هشتی را زیبایی و خیال انگیزی می کرد. در اینجا بود که اگر هشتی تزییناتی داشت، واقعا چشمگیر و چشم نواز می شد. یک فضای هشت ضلعی که بالای خود سقف گنبدی داشت و روزنی در آن بود که نوری را درون هشتی می چرخاند. از صبح که آن نور می افتاد داخل، بر روی در و دیوار هشتی تاب می خورد، تا غروب که دیگر هوا تاریک شده بود و نوری هم نبود که بتابد. آنوقت دیگر همسایه ها با چراغ موشی یا فانوسی درون آن را روشن می کردند، البته تا زمانی که قرار بود که چهره ای را ببیند و دری باز بود هشتی با یک دالان کوتاه یا بلند، به کوچه متصل می شد و این دالان تعیین کننده قلمرو هشتی بود. یعنی کسی که به دالان وارد می شد، با اهالی خانه های هشتی کار داشت، در غیر اینصورت فضول، غریبه یا دزد شناخته می شد. در مجموع می توان گفت که مهم ترین کارکرد هشتی، تقسیم مسیر ورودی به دو یا چند خانه و در عین حال حفظ قسمتی از حریم خانه بوده است. به هشتی، آرام گاه، طاق، ایوان، رواق و آسمانه هم گفته اند. (حائری، ۱۳۸۸)

7-3. دالان

دالان ساده ترین جزء فضای ورودی است که تامین ارتباط و دسترسی بین دو مکان، مهم ترین کارکرد اصلی آن به شمار می آید. به این ترتیب مسئله محرمیت توسط دالانی که در امتدادی غیر مستقیم به حیاط منتهی می شد حل می کرده اند. دالان از لحاظ کالبدی فضای، باریک و کم عرض است. البته عرض دالان ها متناسب با کارکرد بنا و عده استفاده کنندگان از آنها تعیین می

شده است. عرض دالانهای مساجد و مدارس بزرگ به طور متوسط بین ۲ و ۵/۳ متر و عرض دالان خانه های کوچک به طور متوسط حدود یک متر است. (مهدوی نژاد، مجید منصورپور، ۱۳۸۸)

4-7. حیاط

حیاط در خانه های قدیمی مرکز و قلب ساختمان بوده است. حیاط مرکزی همراه با ایوان در هر سمت، ویژگی بود که از گذشته های دور در معماری ایرانی به چشم می آمد. همچنین حیاط محلی برای برگزاری مراسم مختلف نظیر مراسم مذهبی، عروسی و تجمع اقوام بود. معمولاً چهار گوش بوده. ابعاد حیات را تعداد و عملکرد فضاهای اطراف آن تعیین می کنند. هر حیاط معمولاً یک حوض و چند باغچه دارد که بسته به شرایط مختلف محلی نظیر آب و هوا و عوامل فرهنگی اشکال متفاوتی می یابد. عامل مؤثر در سازمان دهی، ایجاد حریم امن و آرام برای آسایش خانواده بوده است که خانه های حیاط دار درون گرا یا با ایجاد فضای ای در گوشه ای از یک حیاط و خارج از محیط خصوصی خانواده و یا با ساختن حیاطی دیگر به نام بیرونی به این هدف دست یافته اند. بناهای حیاط دار در ایران قدمتی در حدود هشت هزار سال دارند. بناهای مختلف و خانه بو طور خاص تا رسیدن به شکل حیاط مرکزی کامل، زمانی در حدود شش هزار سال را طی کرده اند و در هرکدام از دوره های تاریخی حیاط یک یا چند کاربرد از آنچه یاد شده است را داشته است. ابتدایی ترین روش محصور کردن یک سر پناه در داخل یک حصار را می توان در حصار های سنگی دولمن هایی در آذربایجان مشاهده کرد. این حصارها هرچند که ارتفاع زیادی ندارند ولی نشانه ای از تفکر در مشخص کردن حدود مالکیت از طرف سازنده آن میباشد. این نوع حصارها هنوز هم می توان در مناطقی از ایران چون دشت گیلان و خانه های روستایی گالی پوش با حصار با نام خانه محوطه مشاهده کرد. حیاط به عنوان رابط بین چند فضا در خان های باستانی تپه زاغه متعلق به هزاره ششم ق م کاوش شده است. خانه ها متشکل از دو بخش روباز (حیاط) و بسته با فضاهای مسکونی و غیر مسکونی بوده اند. فضاهای بسته به دو بخش برای استراحت و خواب و فعالیت های روزانه، نگهداری از حیوانات یا انبار کردن تولیدات کشاورزی تقسیم شده است. آغل آشپزخانه و بعضی انبار ها نیز در حیاط قرار داشته اند. خانه ها دارای یک تا چند حیاط بوده اند. حیاط در شکل های کامل تر خود و نزدیک به حیاط مرکزی در یک ساختمان، معروف به ساختمان های سوخته در تپه حصار دامغان کاوش شده است. فضاهای مختلف مثل سالن مرکزی، انبارها، آشپزخانه و چند اتاق دیگر رو به حیاط باز می شدند. (غلامحسین معماریان / 1386)

5-7- پنج دری

پنج دری یکی عناصر سنتی معماری ایرانی است. پنج دری به طور معمول یک اتاق بزرگ است که در واقع همان تالار اصلی خانه محسوب می شود که اغلب اوقات رو به ایوان بزرگی است که ۵ پنجره به هم پیوسته برای آن در نظر گرفته شده است. در معماری نوین پنج دری به اتاق نشیمن اطلاق می شود با این حال خانه های سنتی اصیل ایرانی بسیار بزرگ بوده با تعداد زیادی اتاق ساخته می شده که پنج دری اتاق اصلی خانه محسوب می شده است.

8 - عناصر حجاب معماری ایرانی در خانه محسنی ها در بهبهان

در تمدن اسلامی صفتی از خانه که در عمل خان هها با توجه به آن شکل گرفت هاند، سکون و آرامش است: **وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ بَيْوتِكُمْ سَكَنًا** (نحل آیه 80) خداوند خانه ها یتان را مایه آرامش برای شما قرار داد. اسم مکان از این صفت (سکون)، یعنی مسکن که بر همین خصوصیت از محل زندگی خانواده دلالت دارد، چندین مرتبه در قرآن آمده و برای اینکه خانه ها به واقع مظهر و مایه آرامش شوند؛ معماران گذشته تدابیر گوناگونی را در کار داشته اند (حمیدرضا، فرزانیار، 1371)

ساخت این خانه (محسنی) به دوران پهلوی اول بر میگردد و بنای آن در سال 1328 هجری شمسی به پایان رسیده است. مالکان آن از تجار سرشناس بهبهان بوده اند. این بنا در سال 1384 توسط اداره میراث فرهنگی خریداری و به شماره 14702 ثبت گردیده.

8-1- تصاویر و تحلیل پلان خانه

تصویر شماره (1) سر در ورودی خانه، منبع: نگارنده

تصویر شماره (2) هشتی (اولین قسمت بعد از ورودی)
منبع: نگارنده

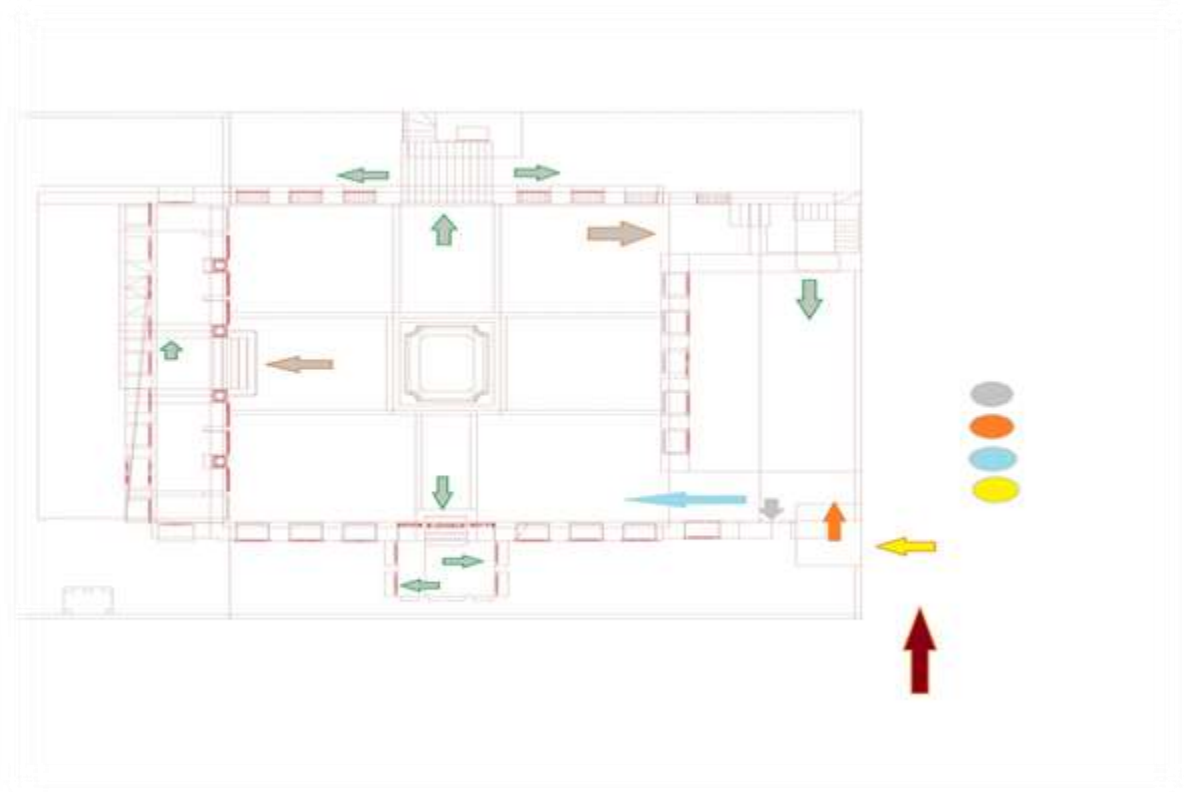

تصویر شماره (3) حیاط (بعد از هشتی)، منبع: نگارنده تصویر شماره (4) پنج دری خانه محسنی
منبع: نگارنده

دیagram نحوه ورود به خانه

منبع: نگارنده

2-8 ویژگی‌های معماری خانه محسنی

- بهره‌گیری از خانه‌های حیاط مرکزی و درونگرا
- رعایت اصل سلسله مراتب و اهمیت فضاها
- تزئینات کاربردی پوشش هشتی ورودی
- حوض و باغچه در امتداد محور طولی حیاط ساخته شده است.

3-8- مقایسه رعایت اصول محرمیت در خانه های سنتی و امروزی

خانه های سنتی	خانه های امروزی
رعایت اصول کاربری و ایجاد قلمرو	تداخل قلمروها و کاربری ها
درونگرا	برونگرا
رعایت اصل محرمیت در طراحی پلان	عدم وجود حریم ها و عرصه بندی ها
عدم ورود مستقیم به خانه	ورود مستقیم از معبر سواره به درون
همه ورودی ها تعریف شده به گونه ای که هیچ کدام از عنصرهای خانه در معرض دید نیستند	حریم ورودی ها از بین رفته و فضای انتظاری وجود ندارد و با باز شدن در، کل خانه در معرض دید قرار می گیرد

منبع : نگارنده

9- نتیجه گیری

حجاب و محرمیت با معانی متفاوت شان در معماری به میزانی مورد توجه بوده اند. استفاده این دو مفهوم مقارن و پیوسته در کنار هم اتفاقی است که مکرراً در حال وقوع است. در معماری ایرانی از گذشته تا کنون شاهد محو تدریجی مفهوم محرمیت در کالبد خانه ها و فضاهای زیستی در راه رسیدن به معماری امروزی بوده ایم. این اتفاق، تنها یکی از مظاهر دگرگونی معماری اصیل ایرانی و تبدیل شدن آن به معماری بی اصالت است. عوامل حریم و خلوت در معماری به صورت های مختلفی از قبیل ورودی، هشتی، دالان، حیاط، پنج دری و سه دری برای تشکیل این امر نقش مهمی را ایفا میکنند، که در معماری امروزی این عوامل کم رنگ و بی رنگ شده اند. با مشاهده نمونه موردی خانه محسنی در بهبهان آیتم های سر در، هشتی، دالان، حیاط، سه در و پنج دری با بررسی میدانی این عوامل وجود داشت که باعث تقویت حجاب و محرمیت در خانه محسنی شده. نقش مهمی که این عناصر برای ساکنین ایفا میکند را با به وجود آوردن حس امنیت، ارزش نهادن به زندگی شخصی و حرمت پر رنگتر میکند، ورودی که با گذراندن چند عنصر مثل دالان و هشتی و راهرو میتواند به ساکنین امنیت حجاب بدهد، هشتی نقش سکون را ایفا میکند به گونه ای که شخص در آنجا میتواند منتظر صاحب خانه بماند بدون دیدن حریم خانه، پس همه عوامل در کنار هم امنیت و حرمت را برای ساکنین فراهم میکنند.

منابع

قرآن کریم

امینی، ندا ، نوروزیان پور، هیرید (1392) خلوت و محرمیت شناخت تفاوتها و شباهتهای این دو مفهوم در معماری و شهرسازی
 بمانیان، محمدرضا، غلامی رستم، نسیم، رحمت پناه، جنت (1389) عناصر هویت ساز در معماری سنتی خانه های ایرانی
 پیرنیا، محمد کریم (1352)، آشنایی با معماری اسلامی ایران، انتشارات دانشگاه علم و صنعت
 پیرنیا، محمد کریم (1381) ، سبک شناسی معماری، تهران نشر معمار
 حائری مازندرانی، محمدرضا (1388) ، خانه، فرهنگ، طبیعت، انتشارات مرکز مطالعاتی شهرسازی و معماری، تهران.
 سلطان زاده، حسین، پنجره های قدیمی تهران، ناشر: تهران / دفتر پژوهشهای فرهنگی
 سیفیان، محمد کاظم ، محمودی، محمدرضا (1386) محرمیت در معماری سنتی ایران
 شیروانی، مریم، بذرافکن، بهنام، افروز ناصر، (1389) چگونگی حفظ محرمیت در معماری معاصر مسکونی ایران با توجه به معماری سنتی
 ایران

روحانی، شهریار ، (1380)، آیا حجاب ضرورت دارد؟،
 صفری زهرا (1392) محرمیت، عنصری فراموش شده در خانه های امروزی
 طبسی، بازتاب هویت ایرانی... (1383).
 فرزانیار، حمیدرضا، برآستانه خانه، صفه، شماره 5، بهار (1371)
 فرهادی منش، فاطمه، جواهری پور، ایمان (1390) شناسایی تاثیر حجاب به عنوان ابزار دفاعی خانواده در برابر جنگ نرم
 کاتب، فاطمه . (1384) معماری خانه های ایرانی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
 مهدوی نژاد، محمدجواد (1381) ، " هنر اسلامی، در چالش با مفاهیم معاصر و افقهای جدید " ، مجله علمی پژوهشی هنرهای 33-
 زیبا، دانشکده هنرهای زیبا دانشگاه تهران
 معماریان، غلامحسین آشنایی با معماری مسکونی ایران. گونه شناسی برونگرا ، انتشارات سروش دانش، (1387)
 «آشنایی با خانه های قدیمی و تاریخی ایران فارسی، همشهری آنلاین. بازبینی شده در ۱۲ شهریور ۱۳۹۰.
 «الهام و برداشت از مفاهیم بنیادی معماری ایران». نقش نگار.